

Diari de l'assignatura: Història Social i de les Relacions Laborals Contemporànies

Aquest diari serveix com a guia dels continguts dels tres primers blocs de l'assignatura «Història Social i de les Relacions Laborals Contemporànies», del grup V, impartits pel professor Enrique Bengochea Tirado. A continuació trobareu un breu resum dels continguts tractats en cada bloc temàtic i en cada classe. L'objectiu és que pugueu aprofundir en els temes amb recerca personal, la lectura dels materials que per a cada bloc podeu trobar a l'apartat corresponent de l'aula virtual i la consulta de les referències bibliogràfiques bàsiques descrites a la guia docent de l'assignatura. Recordeu que, segons la guia docent, a més de les 60 hores d'assistència a classe, per a superar l'assignatura es considera que s'han de dedicar 90 hores de treball a casa.

ACTIVITAT	Hores
Classes teoricopràctiques	60,00
Elaboració de treballs en grup	10,00
Elaboració de treballs individuals	10,00
Estudi i treball autònom	45,00
Preparació d'activitats d'avaluació	10,00
Preparació de classes de teoria	10,00
Preparació de classes pràctiques i de problemes	5,00
TOTAL	150,00

A la descripció de cada bloc trobareu la pregunta proposada per a la primera part de l'examen així com una referència als treballs obligatoris que tracten temes relacionats amb els continguts del bloc. Recordeu que a l'aula virtual podeu trobar les presentacions utilitzades per a cada sessió a l'apartat «Presentacions» de la secció «Classes Enrique Bengochea», així com els materials per a cada bloc a la seua secció.

Continguts:

Diari de l'assignatura: Història Social i de les Relacions Laborals Contemporànies.....	1
Bloc I: Gènesi de les relacions socials i laborals capitalistes a les societats preindustrials.....	3
El naixement del capitalisme.....	4
El Capital i la plusvàlua.....	4
La transició al capitalisme.....	4
L'acumulació originària.....	4
La tragèdia dels comuns.....	5

Comuns i encerclaments.....	6
Les terres comunals i l'economia de subsistència a l'antic règim.....	6
El procés d'encerclaments a Anglaterra.....	6
Conseqüències.....	7
Capitalisme i esclavitud.....	8
Comerç triangular.....	8
L'esclavitud.....	8
Els enginys sucres.....	8
Bloc II: Naixement i consolidació de les societats burgeses durant el capitalisme liberal.....	10
Les revolucions liberals.....	11
La qüestió social.....	12
Naixement del proletariat industrial.....	12
El problema del pauperisme.....	13
La previsió social.....	13
És el treball un dret?.....	14
Bloc III: La primera industrialització.....	15
La formació de la classe obrera.....	16
Els primers moviments obrers.....	17
Les ideologies de classe.....	18
Marxisme i anarquisme.....	18
La revolució haitiana.....	20

Bloc I: Gènesi de les relacions socials i laborals capitalistes a les societats preindustrials

En aquest primer bloc hem reflexionat sobre la gènesi de les relacions socials i laborals capitalistes a les societats preindustrials i les formes d'organització del treball que es donaven en aquestes societats. Aquesta temàtica l'hem treballada arran del concepte «acumulació originària» encunyat per Karl Marx a la seua obra *El Capital*. Aquest concepte l'hem lligat al procés d'encerclament de les terres comunals i les transformacions en les formes de treball lligades a l'economia informal de subsistència característiques de l'antic règim. També treballarem el comerç triangular i el paper que va jugar l'esclavitud en el naixement del capitalisme.

Els treballs relacionats amb els temes d'aquest bloc han sigut:

- L'acumulació originària del capital.
- Els encerclaments (*enclosures*) a Anglaterra.
- Les desamortitzacions a Espanya.
- El comerç triangular entre Europa, Amèrica i Àfrica.
- Els enginys sucres al Carib.
- La transició del feudalisme al capitalisme.

D'altra banda, a la carpeta corresponent podeu trobar els textos següents:

- Marx, Karl. ([1876] 1981). *El Capital*. Siglo XXI (fragments).pdf

Aquest document conté fragments de l'obra *El Capital* de Karl Marx que fan referència al concepte *acumulació originària*.

- Sevilla Buitrago, Álvaro. (2017). Hacia el origen de la planificación territorio, enclosure acts y cambio social en la transición del feudalismo al capitalismo. *Ciudades*, (13), 165–181.pdf

Aquest article analitza l'organització dels territoris dins de l'economia informal de subsistència lligada a les terres comunals i les transformacions que va patir arran dels encerclaments.

- Williams, Eric. (2022). Capitalismo y esclavitud. *Traficantes de sueños*, p. 74-102.pdf

Aquest capítol de llibre descriu la història moderna del tràfic de persones esclavitzades lligant-la al desenvolupament comercial europeu.

Finalment, la pregunta d'aquest bloc per a l'examen final és:

«Karl Marx va encunyar el concepte “acumulació originària” per a explicar el pas del feudalisme al capitalisme. Com va afavorir aquest procés l'encerclament de les terres comunals? Quin paper hi van jugar el comerç triangular i l'esclavitud?»

El naixement del capitalisme

En aquesta classe férem un repàs a les idees de Marx relatives al naixement del capitalisme veient com aquest mode de producció va tenir un principi que va implicar la transformació de les formes de vida prèvies. Així, el funcionament del capital al nostre sistema productiu, tal i com el descriu el filòsof alemany, necessita un primer moment d'acumulació. Els temes central d'aquesta classe van ser: el capital, la transició al capitalisme i l'acumulació originària.

El Capital i la plusvàlua

Aquesta obra d'economia política descriu el mode de producció capitalista. Encara que l'obra és molt extensa, un dels arguments principals és que al mode de producció capitalista es produeix un procés pel qual la classe dominant s'apropia de part del fruit del treball de les persones que treballen per a ells. El que descriu Marx és com la relació de producció al capitalisme és una relació desigual entre persones en la qual un dels actors, l'obrer, a través del seu treball produeix un bé i l'altre, el patró, té la propietat dels mitjans de producció. El salari de l'obrer sempre serà menor que el valor dels béns que produïska, de manera que el patró s'apropia d'una part del valor produït per l'obrer, aquesta part apropiada es diu *plusvàlua*.

La transició al capitalisme

Aquesta és l'anàlisi de Marx sobre la societat en la qual viu. Però a *El Capital* reflexiona també sobre com es va arribar a aquesta situació i com es podrà superar. És ací on entra en escena el concepte *mode de producció*. Amb *mode de producció* Marx es refereix a la forma com s'organitza l'activitat econòmica en una societat donada. Així, nosaltres vivim al mode de producció capitalista, de manera que és el capitalisme la forma com s'organitza la major part de la producció a la nostra societat. Revisant la història, Marx es troba amb altres «modes de producció» que s'han donat al llarg del temps: mode de producció primitiu, esclavista, feudal, capitalista.

L'acumulació originària

Una vegada sabem els mecanismes que fan funcionar el capitalisme i sabem que hi ha hagut diferents formes d'organitzar la producció, cal preguntar-se: com hem arribat fins ací? És ací on entra el concepte «acumulació originària». Per fer possible el mecanisme d'apropiació de la plusvàlua es fa necessari que algú no tinga més remei que treballar per a poder sobreviure així com que algú pugui acumular capital i invertir-lo. El procés que va fer possible aquesta doble transformació és l'acumulació originària.

Aquest concepte el treballarem amb la lectura del material (Marx, Karl. ([1876] 1981). *El Capital*. Siglo XXI (fragments).pdf), on es pot veure l'argumentació de Marx sobre les necessitats del liberalisme de trencar els possibles límits al capital, tant per part dels senyors feudals com dels gremis. D'aquesta manera es produeix una desprotecció paral·lela a un procés de destrucció dels mitjans de supervivència que deixa les persones en mans de qui controla el capital.

La tragèdia dels comuns

En aquesta classe férem un recorregut per les explicacions econòmiques dels canvis socials que van donar lloc a l'acumulació originària. Així, parlarem de la revolució agrícola dels segles XVIII i XIX i com, a conseqüència d'aquesta, quedaren disponibles per al treball fabril milers de persones desposseïdes, el proletariat. El plantejament d'aquesta sessió va ser una revisió del discurs historiogràfic que lliga, acríticament, els canvis en els mètodes agrícoles i l'augment demogràfic amb el procés de proletarització ocorregut a la Gran Bretanya dels segles XVIII i XIX.

En aquesta reflexió introduïrem el debat al voltant del concepte «tragèdia dels comuns» introduït per l'economista Garrett Hardin l'any 1968 i la resposta a aquest plantejament per l'economista Elinor Ostrom. Aquesta argumentava que hi ha hagut institucions de gestió dels béns comunals exitoses que fan que la seua destrucció no siga inevitable. Així, sabent que part de les formes de producció anteriors al capitalisme depenien de l'accés a béns comuns, hem de ser conscients destruir-les no és una transformació necessària.

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=Y4rOsn_4a_o&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fdocs.google.com%2F&embeds_referring_origin=https%3A%2F%2Fdocs.google.com&source_ve_path=Mjg2NjY&feature=emb_logo

Comuns i encerclaments

En aquesta classe repassarem el funcionament de les terres comunals al medi rural europeu d'una manera ampla durant l'edat moderna (segles XVI-XVIII). Reflexionarem sobre com afavorien la subsistència de la població i quines conseqüències va tenir el fet que s'encerclaren i es privatitzaren. Aquest procés el vam lligar al concepte acumulació originària que implica la transformació de les formes de vida prèvies al mode de producció capitalista i al concepte tragèdia dels comuns, raonant com la destrucció de les terres comunals no va ser una transformació necessària sinó violenta.

Les terres comunals i l'economia de subsistència a l'antic règim

El sistema productiu fins al segle XIX es caracteritzava per la importància de l'agricultura i de l'economia de subsistència. La major part de la població vivia al camp i la major part de les relacions econòmiques es produïen dins de les comunitats rurals, els pobles. Hi havia relativament poc de comerç, així que cada comunitat havia de ser relativament autosuficient. En aquestes comunitats gran part de l'explotació de la terra es feia de manera comunal.

Hem de ser conscients que es tracta d'una societat desigual. Fins al segle XIX la societat estava dividida en estaments. D'una banda, estaven els senyors, que tenien drets sobre les terres, sobretot drets jurisdiccionals, monopolis, i per a ells s'havia de treballar una quantitat de temps a l'any. Aquests privilegiats podien ser senyors feudals, però també l'Església. D'altra banda, trobem grups no privilegiats, que pagaven impostos. Alguns d'ells tenien també un tipus de dret sobre la terra ja que podien explotar-la i llegar aquesta possibilitat als seus fills. D'altres, com els jornalers, no tenien cap tipus de dret sobre la terra i treballaven els camps d'altres, encara que també s'aprofitaven de les terres comunes dels pobles.

Aquestes terres comunals eren de dos tipus. Per una banda, el conjunt de les terres de conreu explotades pels llauradors eren explotades de manera comuna pels propietaris del poble. Per altra banda, trobem diferents formes de terres comunals com boscos, prats i rius, als quals tenia accés tota la població i que permetien l'obtenció de productes com ara l'aigua, la fusta, les pastures i plantes d'utilitat. Sobre la importància d'aquestes terres va escriure l'historiador britànic J. M. Neeson: «Les terres ermes proporcionaven tota una sèrie de productes útils, així com la matèria primera per a produir-ne d'altres. També proporcionaven un mitjà d'intercanvi amb altres comuners, de manera que els introduïa en xarxes d'intercanvi des de les quals es creava la mutualitat». Aquestes terres permetien a gran quantitat de població no haver de vendre la seua capacitat de treball a les ciutats. Mentre hi hagueren comuns, no hi hauria una gran massa de població amb necessitat de treballar.

El procés d'encerclaments a Anglaterra

El que trobem a Anglaterra entre el segle XVIII i el XIX és que moltes d'aquestes terres comunals, tant les terres comunes de les pastures i boscos com les de conreu, s'encerclen, és a dir, es voregen per un mur i passen a ser de propietat privada. Al sistema polític anglès de l'època era important el parlament, que va passar una sèrie de lleis d'encerclament, anomenades «enclousure acts». Aquestes van permetre als que tenien drets jurisdiccionals sobre les terres encerclar-les i llogar-les als camperols. Així, en lloc de drets d'explotació sobre la terra de llarg termini, els llauradors el que haurien de fer és llogar la terra al senyor, ara propietari, a canvi d'un preu.

Conseqüències

Les terres, en aquest moment, es converteixen en capital que es pot acumular i fa treballar les persones. De cop i volta, alguns tenien i altres no tenien res, així que havien de vendre la seua capacitat de treballar als primers. Tot això no es va fer sense resistència, durant tot el segle hi van haver moviments camperols en contra dels encercaments i una desconfiança cap a l'estat i les lleis. Així, sense les terres comunals, molts habitants de les zones rurals s'empobriren i van haver de fugir a les ciutats a treballar.

Capitalisme i esclavitud

Hem de ser conscients de l'organització del món al segle XVIII, moment en el qual naixia el capitalisme. En aquest món ens trobem amb formes de comerç que vinculaven Europa, Àfrica i Amèrica. El centre d'aquesta activitat comercial i productiva estava al Carib, on la pràctica de l'esclavitud estava especialment estesa com a forma productiva i on podem trobar formes d'organització del treball com els enginys sucres que avancen alguns dels trets de la fàbrica. Aquesta sessió la tancarem amb un taller que ens va ajudar a reflexionar sobre la vinculació dels capitals lligats a l'esclavitud i el capital espanyol actual.

Comerç triangular

A partir del segle XVII s'articula una xarxa comercial impulsada pels països europeus i que unia Europa, Àfrica i Amèrica. Aquesta xarxa implicava la producció a Europa de béns de consum com ara les armes de foc i els panys. Aquests béns de consum eren intercanviats a Àfrica per persones esclavitzades. Les persones eren esclavitzades a tota la zona des del riu Senegal fins al golf de Guinea. Així, un dels resultats de l'esclavització massiva de la població i de la introducció d'armes europees és la desestabilització dels estats de la regió. Aquestes persones esclavitzades s'intercanviaven a Amèrica per productes primaris com ara el sucre, el tabac i el cotó. La zona amb major recepció d'esclaus va ser el Carib, amb un clima molt interessant per a la producció agrícola d'aquests productes i amb una població nativa que va ser pràcticament erradicada. Finalment, aquests productes s'exportaven a Europa i servien per a alimentar la naixent indústria europea. Així, el cotó arreplegat pels esclaus era processat cada vegada amb més eficàcia a les noves màquines filadores. Una altra indústria que es millorarà i creixerà gràcies a aquest comerç és la bancària. La gestió de riscos i la necessitat de grans capitals per a poder noliejar els vaixells que feien la ruta necessitaven la creació i el creixement de bancs que els finançaren i asseguraren.

L'esclavitud

L'esclavitud va tenir una part central en aquest comerç. No només perquè va permetre els intercanvis que lligaven Europa, Àfrica i Amèrica, sinó perquè el treball esclau va ser central en les produccions agrícoles americanes. L'esclavitud a Amèrica era una esclavitud massiva amb una intensitat del control sobre les persones moltes vegades desconeguda. Això significa, d'una banda, que al Carib es congregaven persones de molts orígens, de quasi tota Àfrica occidental. D'altra banda, significava que la producció al Carib era massiva i molt rendible.

Una segona idea que hem de tenir en compte quan pensem en l'esclavitud és que, encara que en molts llocs el comerç d'esclaus va ser abolit, l'esclavitud no ho va ser fins a molt més tard. D'aquesta forma, en 1833, l'Imperi britànic va abolir l'esclavitud a totes les seues colònies i des d'aquest moment va intentar aturar el tràfic d'esclaus. No obstant això, als Estats Units no va ser fins a 1863 que es va abolir l'esclavitud durant la Guerra Civil Americana.

Els enginys sucres

Aquesta forma d'explotació, l'esclavitud, es va utilitzar en alguns dels precedents de la fàbrica industrial, l'enginy sucrer. Encara que el sucre prové de les illes Canàries i és allí on es va crear el primer enginy, aquest conreu es van popularitzar al Carib. Els enginys sucres eren uns conjunts

d'establiments on es processava el sucre, des de la collita de la canya fins a l'extracció del sucre. Aquest procés implicava moldre la canya de sucre en un molí i la seua posterior decantació fins a l'obtenció del sucre. Es tractava d'uns treballs molt intensius en mà d'obra. L'enginy mitjà comptava amb uns setanta o vuitanta esclaus treballant encara que quan s'havia de fer la collita de la canya aquest nombre creixia, així com la intensitat del treball, que podia implicar jornades de fins a 18 hores diàries.

Bloc II: Naixement i consolidació de les societats burgeses durant el capitalisme liberal

En aquest segon bloc hem reflexionat sobre els canvis en la concepció del treball i de l'assistència durant el naixement i la consolidació de les societats burgeses. Al llarg del segle XIX, arran de les revolucions liberals i les transformacions econòmiques que vam veure al bloc anterior, la concepció del treball va anar canviant. Les condicions de vida d'una gran part de la societat va empitjorar, de manera que augmentà la quantitat de població que necessitava en un moment o un altre assistència, l'anomenat problema de la pauperització. En aquest context el treball es considerava una obligació moral de qui vivia en societat i els sistemes d'assistència es van transformar en mecanismes per assegurar que qui podia treballar ho fera implementant-se mecanismes de control de qui accedia a l'assistència en el dit paradigma de la suspicàcia. Tanquem aquest bloc amb les reivindicacions de dret al treball esgrimides durant la revolta que va donar lloc a la Segona República Francesa.

Relacionat amb aquest bloc, està el treball sobre «Les lleis de pobres angleses».

A la carpeta de materials corresponent al bloc II podeu trobar tres textos:

- Carro Igelmo, Alberto José. (1992). Historia Social del Trabajo. Bosch, p. 191-222 (fragmentos).pdf

Aquest fragment fa una extensa descripció de les condicions de vida del proletariat industrial.

- Himmelfarb, Gertrude (1989) Idea de la pobreza de la Pobreza en Inglaterra a Principios de la Era Industrial. Fondo de Cultura Económica, p. 118-127.pdf

Aquest fragment parla dels canvis esdevinguts a les lleis de pobres angleses arran dels canvis filosòfics nascuts de les reflexions de Thomas Malthus.

- Scotto Benito, Pablo (2019) Origen y significado del derecho al trabajo Entre el derecho a la existencia y el derecho a los frutos del trabajo. Oxímora Revista Internacional de Ética y Política 14 (fragmentos).pdf

Aquest fragment d'article discuteix la proposta de dret al treball esgrimida a la Segona República Francesa i la compara amb la idea del dret a l'existència propi del jacobinisme.

La pregunta relacionada amb aquest bloc busca que relacioneu totes les idees treballades al voltant d'un breu assaig:

«El treball era un element central en la concepció de l'individu al principi del segle XIX. Tenint això en compte, escriu un breu assaig que responga a les preguntes següents: Com eren les condicions de vida i de treball dels obrers industrials al principi del segle XIX? Per què? Com funcionaven les institucions d'assistència en aquella època? Com va influir el paradigma de la suspicàcia en aquestes institucions?»

Les revolucions liberals

El començament d'aquesta sessió el dedicarem a tancar el bloc I i a presentar el bloc II. A continuació donarem un context polític a l'inici del segle XIX parlant de les revolucions liberals, centrant-nos en la revolució que va donar lloc als Estats Units d'Amèrica i la Revolució Francesa. D'aquestes revolucions assenyalarem la importància dels canvis filosòfics, com el seu èxit va mostrar com les idees il·lustrades podien ser aplicades a la vida política. També els principis liberals de divisió de poders, constitucionalisme i drets individuals. El moment revolucionari del final del segle XVIII va tenir rèpliques els anys 30, 48 i 71 del segle XIX, diferents onades revolucionàries que van crear un nou panorama polític regit pel liberalisme i dirigit per les classes burgeses.

La qüestió social

Al llarg del segle XIX es van donar una sèrie de canvis en les condicions de vida dels treballadors amb el naixement del proletariat industrial en un context d'explosió demogràfica. Una població que es va traslladar a les ciutats i va engrossir les indústries. Les condicions de vida d'una part important d'aquesta població van minvar d'una manera important respecte a les condicions de vida dels seus ancestres, en part degut al fet que els sistemes de protecció que hi havia a l'economia de subsistència de l'antic règim van desaparèixer. Aquest augment de la població i el fet que la societat s'enfrontara a un nivell de pobresa generalitzada al qual no s'havia enfrontat mai van donar peu al problema del pauperisme. Aquest problema implicava una preocupació pel fet que cada vegada hi havia més gent que necessitava els ajuts socials per a poder sobreviure.

El treball tenia un paper central a la concepció de la persona que hi havia en aquest moment. Encara que les persones que no podien treballar es considerava que mereixien ajuda, la beneficència, les persones amb capacitat de fer-ho, havien de treballar. Així, les fórmules d'assistència es materialitzaven en diferents formes de treball promocionat per les institucions públiques. D'aquestes, vam veure l'exemple de les *workhouses* angleses. Però com vam veure també, arran de les reflexions de Malthus, la pobresa es va veure des d'un prisma moral. El bon treballador era una persona moral; calia fer de les institucions d'assistència institucions morals que no atragueren treballadors que no les necessitaven. Naix així un paradigma de suspicàcia cap a les persones que necessiten l'acció social que implica que les institucions de treball públiques siguin desagradables. Ningú hauria d'utilitzar-les llevat que realment les necessitara.

Naixement del proletariat industrial

Al final del segle XVIII, en paral·lel al moment revolucionari liberal i a l'explosió demogràfica, podem trobar tota una sèrie de canvis legislatius que facilitaren la mobilitat i desprotecció dels treballadors. Un exemple d'aquestes és la derogació, l'any 1795, de la «lei de domicili» anglesa, cosa que va donar llibertat de moviment a la població i va facilitar que la mà d'obra es moguera del camp, on ja no tenia accés a les terres comunals, a la ciutat, on podria ser empleada a la naixent indústria. Per altra banda, també podem trobar lleis com «Le Chapelier» promulgada l'any 1791 a la França revolucionària. A partir de la promulgació d'aquesta llei, qualsevol agrupació gremial suposava un delictes, també els sindicats. Amb aquesta llei s'eliminaven la capacitat dels gremis de protegir els treballadors i les condicions del treball. El que trobem és una població creixent, sense els seus mitjans de subsistència tradicionals amb lleis que li permeten migrar a les ciutats però sense protecció laboral.

Així, l'any 1795 John Billingsgate escriu un informe sobre les condicions de vida a Somerset (Anglaterra) queixant-se de com l'accés a les terres comunals impedeix posar-los a treballar:

«Els efectes morals sobre el *cottager* (qui participa d'un *cottage*, terres de conreu comunals) de la seua dependència dels imaginaris beneficis de participar de les terres comunals són grans. La possessió d'una vaca o dues, amb un porc i algunes oques exalten naturalment la seua autopercepció per damunt de la seua posició social. L'inspira cert grau de confiança en la propietat, inadequat al seu suport. Cuidant el seu bestiar adquireix l'hàbit de la indolència. Poden perdre un quart, mig, inclús el dia sencer sense adonar-se'n. El treball diari se'ls torna fastigós; aquesta aversió augmenta en indulgència i

llargària amb la venta d'un vedell mig criat o un porc que permet omplir la seua falta de ganes de treballar amb més vagància.»

Quaranta anys després, l'any 1832, el metge Charles Turner escriu l'Informe sobre els efectes dels oficis, treballs i professions, i de les situacions civils i formes de vida, que inclou aquest fragment: «Quan vaig estar a Oxford Road, Manchester, vaig observar l'eixida dels treballadors quan abandonaven la fàbrica a les dotze del matí. Els xiquets, quasi en la seua totalitat, tenien un aspecte malaltís: xicotets, desnerits i anaven descalços (...) Els homes, en la seua majoria de setze a vint-i-quatre anys, eren tan pàl·lids i prims com els xiquets. Les dones eren les d'aparença més saludable, encara que no en vaig veure cap d'aspecte ufanós».

En aquest temps trobem un canvi de les condicions de vida de qui treballava afavorit tant pel canvi demogràfic com pels canvis en les lleis de protecció social i de treball.

El problema del pauperisme

Un primer element que analitzarem per a reflexionar sobre el problema del pauperisme al segle XIX van ser els canvis en les lleis de pobres angleses arran de les reflexions de Malthus i la figura dels *workhouses*, centres d'internament per a persones que exercien la mendicitat. Encara que aquests centres oferien manutenció, sostre i treball als usuaris, amb el temps, les seues condicions es van fer més dures, i es van transformar en una mena de presons per a pobres. Al centre d'aquestes polítiques està el que s'ha anomenat «societat ocupada». És a dir, una concepció del treball com a eix vertebrador de la vida de la persona: les persones amb capacitat de treballar havien de fer-ho, mentre que les persones sense capacitat de treballar tenien dret a rebre ajuda benèfica.

Així, des del principi del segle XIX trobem un debat sobre les condicions de vida dels treballadors i la baixada en la qualitat de vida de la població. Es viu en un context d'augment de la població i de la pobresa. Aquesta generalització de la pobresa s'anomena *pauperisme*, el *pauper* és una persona que busca i rep assistència. Aquest pauperisme i com resoldre'l va ser la major preocupació dels pensadors econòmics. Des del pensament malthusià el problema de la superpoblació es relaciona amb la pobresa, davant d'aquesta pobresa i augment demogràfic el que es proposa és la capacitat de l'individu de controlar-se, de tenir un cert caràcter. Així, els pobres que poden treballar havien de ser dissuadits de participar en l'assistència per a mantenir el seu caràcter moral. Davant del problema social que es va generar amb l'explosió demogràfica, l'èxode a les ciutats i la pauperització de les classes socials baixes, la concepció liberal del treball imposava sobre l'individu la responsabilitat de proveir-se si podia.

La previsió social

Una manera legítima de protegir-se en tant que treballadors era la formació de mútues asseguradores i socors mutus contra imprevistos. La idea era que grups d'individus es pogueren associar per a proveir-se en cas de necessitat.

És el treball un dret?

En aquesta classe férem un taller per a reflexionar sobre el projecte de dret al treball defensat durant la Segona República Francesa (1848) i com les diferents concepcions del treball es poden transformar en propostes polítiques. Els conceptes que treballàrem foren el dret a l'existència defensat per Robespierre durant la Revolució Francesa; el dret al treball defensat per Louis Blanc a la revolució de 1848 i la crítica al mateix fet per Paul Lafarge l'any 1880. Per a dur-lo a terme, partírem de la crítica al dret al treball argumentada per Paul Lafarge i la comparativa entre les propostes d'una renda bàsica universal incondicional i del treball assegurat.

Podeu trobar els materials a la carpeta següent: <https://aulavirtual.uv.es/mod/folder/view.php?id=1995442>

- Garzón Espinosa, Eduardo (2022) Diferencias entre la renta básica universal y el trabajo garantizado ¿pueden ser compatibles?. Política y Sociedad 59(2).pdf
- Lafarge, Paul (1880) El derecho a la pereza.pdf

Bloc III: La primera industrialització

El tercer bloc de l'assignatura està centrat en els processos d'organització sindical i política de les classes treballadores així com en les ideologies de classe, especialment el comunisme i l'anarquisme. Durant les quatre sessions que el van comprendre analitzarem les conseqüències socials de la primera industrialització i la resposta que els treballadors hi van plantejar. Aquesta explicació ens va tornar a retrotraure al començament del segle XIX, però analitzarem les mobilitzacions fins als anys setanta del segle XIX incidint en la Comuna de París l'any 1871 i la Revolució del Petroli d'Alcoi de 1873. Acabarem aquest bloc amb un repàs a la revolució haitiana, la revolta d'esclaus més exitosa de la història i un element que lliga el tema treballat en aquest bloc amb el colonialisme, un dels elements del següent.

Els temes dels treballs individuals relacionats amb aquest bloc són:

- El moviment luddita
- La Revolució del Petroli a Alcoi
- El pensament de Marx
- El pensament llibertari
- La primera internacional

Aquest bloc temàtic té dos textos a la carpeta de materials:

- Quesada Navidad, Joan. (2015). E. P. Thompson y La formación de la clase obrera en Inglaterra algunas claves para leer el presente. Clivatge. Estudios I Testimonis Del Conflicte I El Canvi Social, (3) (fragments).pdf

Aquest fragment d'article fa un repàs als principals arguments de l'obra de l'historiador E. P. Thompson «La formació de la classe obrera a Anglaterra».

- Páez-Camino, Feliciano i Llorente, Pilar. (1984). Los movimientos sociales hasta 1914. Akal.pdf

Aquest fragment de llibre fa un repàs als moviments obrers entre el principi i els anys 70 del segle XIX.

Finalment, la pregunta d'aquest bloc busca no només la comprensió del procés de formació de la classe obrera, sinó la reflexió sobre la seua relació amb els continguts de les altres sessions:

«Durant gran part del segle XIX les societats europees es caracteritzaven pel conflicte estructural que enfrontava el moviment obrer amb els amos del treball. Explica aquesta afirmació i enumera les principals mobilitzacions obreres del segle XIX. Lliga la teua explicació al concepte acumulació originària i a les condicions de vida dels treballadors en aquesta època.»

La formació de la classe obrera

En aquesta classe férem un taller en el qual primer llegírem el text de Joan Quesada sobre l'obra d'E. P. Thompson que es pot trobar a l'aula virtual. D'aquest article comentàrem l'interès de l'afirmació que fa: «durant gran part del segle XIX les societats europees es caracteritzaven pel conflicte estructural que enfrontava el moviment obrer amb els amos del treball». També introduírem el concepte «economia moral de la multitud» i veiérem com la progressiva introducció de la llei de l'oferta i la demanda va anar trencant els consens sobre els quals es construïa el treball en les societats abans del segle XIX. En un segon moment del taller vaig presentar un marc cronològic dels fets que componen aquest bloc de l'assignatura, en el qual marcava com a dates importants 1790, 1830, 1848 i 1870. Aquestes dates ens serviren per a emmarcar els esdeveniments històrics que hem vist al llarg de l'assignatura. Finalment, analitzàrem un vídeo sobre la Revolució del Petrolí a Alcoi de 1973, fixant-nos en les condicions de vida dels treballadors, els cicles de mobilització i repressió i introduint l'Associació Internacional del Treball (AIT).

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=FBchRdc2_5s&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fdocs.google.com%2F&embeds_referring_origin=https%3A%2F%2Fdocs.google.com&source_ve_path=Mjg2NjY&feature=emb_logo

Els primers moviments obrers

Una vegada presentat el naixement de la classe obrera i el marc cronològic en el qual ens mourem, entre els moviments associats a la Revolució Francesa als anys 90 del segle XVIII i les revoltes inspirades per l'AIT, l'anomenada Primera Internacional, dedicarem una sessió a l'enumeració dels moviments obrers d'aquesta cronologia. En aquesta cronologia veiérem com a poc a poc emergeix una consciència de classe al voltant de la unificació de les identitats de tots aquells que treballaven per a altres, la classe obrera. Com a material addicional a aquesta classe vaig penjar una traducció de la «Carta del Poble» del Moviment Cartista, que podeu trobar a la carpeta corresponent a aquesta sessió. Aquests moviments foren:

- Clubs Jacobins (anys 90 segle XVIII).
- Moviment Luddita (1811-1817).
- Socialisme utòpic.
- Cartisme (1838-1848).
- Onada revolucionària de 1848.
- L'Associació Internacional de Treballadors (AIT) 1864-1876.

Les ideologies de classe

En aquesta classe analitzarem les reivindicacions de la primera internacional així com el conflicte ideològic entre marxisme i anarquisme que es va donar al seu si. De l'AIT ressaltarem com va establir branques federades en molts països d'Europa, entre aquests Espanya, encara que el país amb més representació va ser França; en comentarem les seues principals reivindicacions:

1. La jornada laboral de 8 hores.
2. La supressió del treball infantil.
3. Millora de les condicions de treball de les dones.
4. Lluita contra els exèrcits permanents.
5. Oposició als impostos indirectes.

Marxisme i anarquisme

Al si de l'AIT es va donar un important debat entre posicions anarquistes i comunistes representat per l'enfrontament entre les idees de Karl Marx i Mikhaïl Bakunin. Cal recordar que, encara que les posicions teòriques estaven enfrontades, tant l'anarquisme com el marxisme compartien un mateix objectiu i moltes vegades hi havia un debat fluid. Així, no hem d'oblidar que, per exemple, fou Bakunin qui va traduir «El Capital» al rus. Aquest debat sobre el futur de la societat tenia una importància capital, ja que ens trobem en un moment en el qual el canvi polític era considerat com possible i imminent.

Després de definir l'anarquisme com una ideologia política que defèn la importància de la capacitat dels individus per a organitzar la vida sense la necessitat d'institucions coercitives com ara els governs, vam comparar les idees anarquistes i les marxistes.

Entre les similituds podem trobar:

1. Ambdós grups tenen com a subjecte comú la classe treballadora, i proposen una societat futura més justa i igualitària per a aquesta.
2. Un segon element comú és el fet que ambdós pensen que aquesta societat més igualitària no pot ser la societat capitalista en la qual viuen, i proposen la fi del mode de producció capitalista com a forma d'organitzar el treball i la vida.
3. El tercer element té a veure amb aquesta crítica a la forma de producció capitalista. El problema és que alguns tenen la propietat dels mitjans de producció. Per això tant marxistes com anarquistes proposen que els mitjans de producció siguen de propietat col·lectiva per part de qui els treballa.

D'altra banda, com a diferències trobem:

1. Diferents opinions sobre la participació a la vida política, ja que els marxistes consideraven legítima la participació per mitjans de partits polítics, mentre que els anarquistes no la consideraven legítima.
2. Per a fer la transició al socialisme, Marx proposa la «dictadura del proletariat», una fase en la qual el proletariat com a classe dominaria els mitjans de producció. Com que seria el proletariat qui controlara

els mitjans de producció, seria el proletariat qui controlara l'Estat. Els anarquistes estarien en contra de prendre el control de l'Estat, ja que el que proposen és destruir-lo.

3. Un altre punt important és que el marxisme centra l'acció revolucionària en el proletariat industrial, per a Marx serà aquest proletariat, fruit de les conseqüències de la revolució burgesa qui farà la revolució. No obstant, per a l'anarquisme també els camperols i les classes més baixes poden ser un subjecte revolucionari.

4. Des d'un punt de vista social, l'anarquisme es mostra més crític amb institucions com la família i els rols de gènere. Per al marxisme la família era fruit de la forma de producció i el seu canvi vindria amb el canvi de les formes de producció, però, per a l'anarquisme, el seu canvi era un projecte que podia ser immediat.

La revolució haitiana

L'última sessió d'aquest bloc la dedicarem a la revolució haitiana, una revolta d'esclaus que l'any 1804 va ser capaç de crear un estat, la primera independència d'Amèrica Llatina i el Carib. Les conseqüències d'aquesta independència es lliguen al salt entre la centralitat dels projectes colonials centrats a Amèrica a aquells centrats en Àfrica i Àsia. Aquesta reflexió, a més, ens va permetre introduir la dimensió racial en la construcció de la divisió internacional del treball. Així, començarem descrivint la societat de Saint-Domingue al segle XVIII i com la societat de l'illa estava organitzada racialment, amb tres grups diferenciats. D'una banda estaven els blancs, grans i xicotets propietaris; per davall d'ells estaven els mestissos (*coloreds*), amb alguns drets però per davall dels blancs i finalment els esclaus negres (que eren més del 80% de la població). La població esclava estava formada per una diversitat de poblacions, tant segrestades de diferents parts d'Àfrica com poblacions esclavitzades de famílies que ja feia segles que vivien al Carib.

Després de descriure aquesta societat, férem un repàs al procés revolucionari haitià. Veiérem el primer moment, marcat per l'intent l'any 1790 dels grans propietaris blancs d'independitzar-se de la França revolucionària, secundats tant per la corona anglesa com per l'espanyola. D'altra banda, els xicotets propietaris blancs i els mestissos s'enfrontaren a aquest intent d'independència. En aquest context va esclatar una revolta d'esclaus que, amb el temps, va ser dirigida per Toussaint-Louverture. Gràcies a la seua cooperació, el bàndol no independentista va triomfar. En aquest context, Louverture va abolir l'esclavitud a l'illa i va proclamar el 1801 una constitució autonomista per a la colònia que, *de facto*, li donava la independència.

El 1802, Napoleó va enviar una expedició a l'illa per a intentar restablir l'esclavitud i tornar a guanyar el control del territori. No hem d'oblidar que Saint-Domingue era la colònia francesa més profitosa. Com a resultat d'aquesta expedició, Louverture va ser capturat i finalment va morir a la França metropolitana l'1 de gener de 1804. No obstant això, l'exèrcit francès no va aconseguir controlar l'illa i aquest primer dia de 1804 Haití proclamava la seua independència. La història política del territori posterior a la derrota de França és complicada, i es va proclamar un primer Imperi d'Haití l'any 1804 que es va dividir entre l'Estat d'Haití, després regne d'Haití al nord i la República d'Haití al sud. Finalment, l'any 1820 la república d'Haití va controlar tota l'illa.

Això no obstant, França no va reconèixer la independència d'Haití fins a l'any 1825. Per a poder aconseguir-ho va haver de pagar 150 milions de francs, un deute amb el qual va carregar el país durant més d'un segle i que no va aconseguir pagar fins a 1947. Altres nacions americanes també van trigar molt a reconèixer la independència del país, per exemple, els Estats Units no ho van fer fins a 1862. Una de les conseqüències d'aquesta independència va ser la impossibilitat per a França de finançar la seua colonització americana. Així, Napoleó va vendre el territori de la Louisiana als Estats Units el 1803, en un context en el qual Haití ja no produïa per a França i la victòria francesa en la guerra a l'illa era bastant difícil.